

Histria – Godišnjak Istarskog povijesnog društva / Rivista della Società Storica Istriana / Revija Istrskega zgodovinskega društva / The Istrian Historical Society Review, br. 10 (2020.), 251 str.

Jubilarni deseti broj znanstveno-stručnoga časopisa Istarskoga povijesnog društva nastavlja uhodanu praksu objavljivanja radova iz povijesti, ali i povijesti srodnih znanosti, kao i hvalevrijednu praksu objave velikoga broja prikaza recentnih publikacija u svezi s istarskom prošlošću. Kao i kod prethodnih brojeva urednička je palica časopisa u rukama Maurizija Levaka.

Prvi dio časopisa, »Rasprave i članci / Studi e saggi / Razprave in gradiva / Articles« (str. 11 – 165), donosi s obzirom na sadržaj tekstova pet kronološki poredanih radova na hrvatskom jeziku, od kojih su četiri izvorni znanstveni radovi, a jedan je prethodno priopćenje.

Ovu cjelinu otvara zajednički rad Mirele Altić i Gordane Kliman Grabar »Na kunfinu: povijest prostornoga razvoja Svetvinčenta« (11 – 32). Autorice u radu na temelju različitih pisanih i kartografskih izvora analiziraju razvoj naselja od kasnoga srednjeg vijeka do kraja 19. stoljeća. Kao što i naslov sugerira, naglasak su stavile na kontekst razvoja naselja kao pograničnoga područja, kao i kontekst vlasništva mletačkih patricijskih obitelji Morosini i kasnije Grimani nad tim područjem. Pored brojnih izvora rad je potkrijepljen bogatom kako recentnom tako i starijom literaturom i svakako doprinosi bogaćenju spoznaja o povijesti toga naselja/feuda koje se u posljednje vrijeme i u okviru raznih projekata u svezi s revitalizacijom kaštela sve intenzivnije istražuje.

U članku »Čovjek koji je početkom 18. stoljeća pobožno živio. Prinos biografiji Petra Antuna Gausa (1646. – 1716.), pićanskoga biskupa« (33 – 79), na temelju brojnih objavljenih i neobjavljenih izvora te opsežne literature, autor Elvis Orbančić pripovijedajući o pronalasku neraspadnutoga tijela biskupa Petra Antuna Gausa progovara o mnogim aspektima života na području Pićanske biskupije u 18. stoljeću. Autor donosi brojne priloge o demografskom stanju u župi, o izvješćima i aktivnosti pojedinih biskupa. Na temelju matičnih knjiga Rijeke i drugih mjesta analiziran je i život njegove braće, odnosno obitelji Gaus, koja se kao plemićka obitelj spominje u Rijeci od početka 17. stoljeća. Pobožnost je pićanskoga biskupa analizirao u nekoliko aspekata pobožnosti iščitanih iz njegove oporuke: preporučivanje duše, mise zadušnice, dobra djela i molitve za pokojnikovu dušu, utemeljenje crkvenih beneficija i sl. Kao prilog članku autor donosi transkripciju biskupove oporuke i kodicila.

Gianpaolo Grgeta u članku »Djelovanje talijanske ratne mornarice i obavještajne službe na obali Poreštine tijekom Prvoga svjetskog rata« (81 – 101) donosi niz zanimljivih i ne previše poznatih podataka o Poreču kao sjedištu hidroavionske baze, pa je grad, uz Pulu kao glavnu ratnu luku i Trst kao glavnu trgovačku austrougarsku luku, postao metom napada talijanske vojske za vrijeme Velikoga rata. U prvome dijelu rada autor donosi kronološki slijed napada na porečku luku počevši od 1915. god. pa nadalje te donosi niz podataka o zapovjednicima i imenima talijanskih brodova i hidroavionskih formacija koje

su obavljale napadačke i izviđačke zadatke usmjerene prema Poreču, dok se u drugome dijelu bavi iskrcavanjem obavještajaca u Funtani ukazujući na njihovo djelovanje u svezi s planiranjem napada na pulsku luku, kao i na postojanje brojnih protalijanski orijentiranih obitelji u Funtani koje su u tom smislu bile od iznimne važnosti.

»Palež puljskoga Narodnog doma 14. srpnja 1920. ili kako je otvorena fašistička Pandorina kutija« (103 – 134) članak je Milana Radoševića kao doprinos osvjetljavanju i valorizaciji događaja u Puli i Splitu iz srpnja 1920. koji su u historiografiji ostali u sjeni paljenja Narodnoga doma u Trstu (14. srpnja 1920.). Temeljem opsežnoga arhivskog istraživanja, kao i analize novinskih vijesti o pulskome incidentu, autor ovaj događaj ističe kao jedan od četiriju (Vodnjanska bitka 16. siječnja 1920., krvave prvomajske demonstracije, dolazak Benita Musolinija u Pulu u rujnu 1920.) neuralgičnih događaja iz 1920. koji su »usmjerili dinamiku istarskog antifašizma«. Radošević je rekonstruirao društveno-političke okolnosti koje su omogućile napad i uništenje zgrade Narodnoga doma u Puli kao i provale u stanove hrvatskih odvjetnika, ukazao na ulogu fašista, karabinjera i talijanske okupacijske vojske, kao i na pravne posljedice koje su poduzete protiv počinitelja ovoga napada, a koji je prema autorovim riječima bio prvi organizirani pothvat tek osnovanoga pulskog Fascija.

Arhitekt Emil Jurcan u članku »Antički spomenici kao ishodišta urbane transformacije Pule između dva svjetska rata« (135 – 165) svakako potiče na novo promišljanje o gradu i njegovoj arhitekturi. Problematizira urbanu transformaciju Pule u razdoblju između dvaju svjetskih ratova putem teorijske perspektive arhitekta Gustava Giovannonija. Antička je baština postavljena u središte novih urbanih transformacija pri čemu je trebalo stvoriti novi javni prostor koji bi se svojom monumentalnošću nadovezivao na postojeće pulske antičke spomenike. Taj koncept autor prikazuje u odnosu prema trima važnim antičkim spomenicima: Slavoluku Sergijevaca, Areni i Augustovu hramu. Ozdravljenje središta grada bilo je u svezi s umetanjem niza javnih zgrada na potezu od Arene do Slavoluka te u stari dio grada do Foruma. Kako autor sam ističe, namjera je članka identificirati ključne trenutke povezivanja narativa antičkoga Rima, koji je u fašističkoj ideologiji zauzimao specifičnu ideološku vrijednost, upravo u odnosu prema tim trima antičkim spomenicima. Ističe također i njihovu važnost u smislu kulisa za razne političke parade koje su dokumentirane i tada relativno mladom filmskom tehnikom.

U drugom je dijelu godišnjaka *Histria*, »Ocjene, prikazi izvješća / Recensioni, segnalazioni, comunicazioni / Ocene, prikazi, poročila / Reviews, Reports, News« (169 – 248), objavljeno 13 prikaza knjiga, 14 osvrtu o skupovima, aktivima i izložbama te nakraju izvješće o aktivnostima Istarskoga povijesnog društva u 2019. godini.

Na samom je kraju i popis suradnika u desetom broju godišnjaka *Histria* (249 – 251).

Danijela Doblanović Šuran